

BEÍRTÓ: SOÓS ISTVÁN

BEÍRTÁS IDEJE: 1974.

TART.: EMLÉKEZÉS GÖNCI FERENCRE

4 lap

FÖLDRAJZI MUTATÓ: Kapcsolat

JÁRIMUTATÓ: XXIX
XXX

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁKONIS

ÁTVEVETVE A NA-1746/85 - OS TETELE ALÓL.

SOMOGY MÚZEUM
NA-1746/85
Néprajzi aratór

174-85

1974. okt. 24.

EMLEKEZÉS GÖNCZI FERENCRE.

Ha nevét leírva látom, vagy említeni hallom, akkor egy közepesnél valamivel magasabb alkatu, -koránál fogva kissé lassujárásu, de jó-tartásu és tekintélyt sugárzó embert látok emlékezetemben még most is, pedig 25 éve is elmúlt, hogy utolsó sóhaját küldte az itt-maradottaknak s megtörtfényü szemével bucsuzott e világtól.

Nyugodtan bucsuzott, mint ahogy illett az ő egyéniségéhez; -immár megnyugodva fogadta a természet végső akaratát, -számot vetett belül és kívül mindenről; -mindenről ami rábízott s amit önként önzetlenül vállalt és tett.

Bizva tudom, hogy végső szikrája csendben szállt el a végtelen me-zőkre a többi magyar csillagok közé, -a munkatársai közé, akikkel egész mozgalmas életében együtt kereste a világosságot a fényt a magyar nép megismeréséhez és annak megismertetéséhez.

Mint muzeumigazgató halt meg, -nem pedig mint jól tanító pedagógus, pedig az volt a javából, -s nem is mint hivatalát kifogástalanul ellátó vezető királyi tanfelügyelő. Nem.

Izig-vérig adottsága volt a néprajzot megérző, megértő íráshoz. A nép nyelvén szólt hozzájuk, mindig jól illesztve a hangot, annak súlyát. Tipikus gyűjtő, muzeumot szerető lélek volt s így utolsó tetteiben és halálában is az maradt.

Csakis így, a néppel lélekben azonosulva volt képes egy életen át lankadatlanul kutatni, gyűjteni a két vármegye -zala és somogy-pusztuló népi emlékeit. Csakis ilyen szeretettől átforrósodott munka és annak nemes célja bírhatta őt arra, hogy e két megye fal-vainak legjavát gyalogszerrel keresse fel; -sokszor megtörődve a kényelmetlenségtől, nem kimélve magát dolgozott a már sürgőssé vált megmentési-gyűjtési munkán. Most visszatekintve halálának 25 éve után is még mindig érezhetjük gyűjtésének értékét, nagyságát; - az ő néprajzirói felfigyelése épp a legjobb időben történt, amikor a falvak népei a rohamosan fejlődő iparosodás és kereskedelem ki-hatásai alá sodródtak s így régi mezőgazdasági szerszámait és ma-gacsinálta háztartási eszközeit a maga kényelmére kezdte kicserél-ni az ipari, gyáripari termékekre. ~~Ő~~ Gönczi tudta ezt a válto-zást s hogy mihamarább be fog következni, hiszen mint tanító sok éven át falvakban lakott; -köztük élt, közel került a nép lelkéhez, -tudta rejtett óhaját, terveit. Tudta és látta hogy a nép sietve veti le őseinek viseletét építkezési formáit, meghitt szokásait.

Gönczi Ferenc egész élete munkája abban állt, hogy írásos és tárgyi gyűjteményével megértést, szeretetet ébresztett azok iránt, akikből való hajtás volt ő maga is, -a szegény, kisföldü emberek iránt. Né-pét a maga egyszerűségében, valós emberségében mutatja be néprajzi írásaiban; -nem szinezi ki romantikával, mert tudja, hogy becsülésre méltó ~~az~~ az úgy is ahogy van. A paraszt nála nem regényes alak, -s nem üz tréfát annak tudatlanságából sem, -hanem mélyreható tör-ténelmi, nyelvi és néprajzi tanulmányok alanyaként értékeli. Ő maga, mint aki faluból gyökeredzett, -érzelmileg sohasem szakadt el a talajtól, mely táplálta. Értelmi képessége széles, tudása, ítélő képessége kivételes; -bármilyen elméleti vagy gyakorlati kérdéstről legyen szó.

Fenti jótulajdonságokhoz hasonlítva emberi magatartását, -azt kell mondanom, hogy nehezen megközelíthető volt bizalmát elnyerni. Figye-lő, latolgató ember volt, -lassan engedett fel; csak hosszabb "kóstol-gatás" után adott szíves, leplezetlen közvetlenségéből.

A hűség, a becsületes, szorgalmas munka tudta kiváltani más ember iránt az érdeklődését, személyi szimpátiáját. Miután ő maga is hű maradt fajtájához, családi és rokoni kapcsolataihoz, azokhoz akiknek véréből származott és hű ahhoz a munkához amelyre elkötelezte magát ifjú kora óta utolsó leheletéig. Igen, hű maradt még megtört egészséggel is a nagy műhöz, -a muzeumhoz.

Mint a somogy megyei Múzeum Egyesület igazgatóját ismertem őt még 1925-ben, amikor a muzeum vezetősége engem a rendes tagok sorába meghívott. Ettől kezdve figyelemmel kísértem a muzeum működését, buzgón jártam ismeretterjesztő előadásaira s a közgyűléseire, és segítettem alkalmakként a rendezésben.

Ugy érzem itt röviden meg kell emlékeznem a muzeum szervezése körüli munkájával. A somogy megyei Múzeum Egyesület mostoha körülmények közé kényszerült helyzetét Gönczi már az annak idején megjelent évkönyvben rögzítette. Ezt itt most is nyomatékosan meg kell ismételniem. És ha most csak azt említem meg, hogy a muzeum irodája és gyűjteménye rengeteg utánjárás, kilincselés árán és sok anyagi és erkölcsi megpróbáltatás után végleges mai helyére juthatott, -addig 25-ször kellett költöztetni különböző, szivességből megtört helyekről, -ahol persze ládába csomagoltan állt a gyűjtemény, -akkor minden elismerés is kevés ahhoz, hogy Gönczi Ferenc ebbeli heroikus munkáját értékeljük, -s csak csodálni lehet azt a nagy lelkierejét, önuralmat, mely megtartotta őt céljának útján. Így látjuk, hogy változatlanul hitt ügyének tisztaságában.

A Múzeum Egyesület közgyűlésein napirenden tartotta a muzeum végleges elhelyezésének ügyét. Rengeteg beadvány, kérelem került ki tőlől somogy vármegye és Kaposvár város vezetőségéhez, -a muzeummal együttérző tagsághoz, -a nagyközönséghez, hogy pártfogásukat megnyerje. Évek sodródtak egymásután a reménykedésben és Gönczi a múzeum vezetőségével karöltve végre kieszközölte azt, hogy a hatóságok hivatalos programjuknak tekintsék a muzeum saját épületének megteremtését. Így a hatóságok és a nagyközönség együttes anyagi támogatásával, gyűjtéssel végre annyi pénz állott rendelkezésre, hogy országos pályázatot lehetett hirdetni a muzeum épületének megtervezésére. Szép tervek érkeztek és a megfelelőbbeket díjazták is, de a közbejött 1935-40-es évek nem voltak biztatók ahhoz, hogy az ilyen nagyszabású kivitelezéshez foghasson a muzeum. A pénz viszont elmerült a vármegye pénzügyi utvesztőin. Így hallottam igen sokszor keszű kifakadasként néhai igazgatómtól. Ő egyébként volt reá eset, hogy akár egész esztendeig tanfelügyelői nyugdíjából adminisztrálta a muzeum hivatalát, -vagy szállt ki egy-egy hirtelen szükségessé vált vidéki leletmentéshez. Szinte a csodával határos, hogyan tudta forgatni azt a kis töredék támogatási pénzt, melyet a muzeum 1925-44-ig mint bevételt könyvelhetett el. A muzeumtól kapott tiszteletdíját is ha erre szükség volt kölcsönözte a pénztárnak.

Mint néprajzi író általánosan ismert volt, -a szakemberek pedig értékes adattárként becsülik műveit. Életének legkésőbbi munkái: A somogyi gyermek, /Csurgói Könyvtár kiadványa/ és a Somogyi betyárvilág c. munkája, melyet saját költségén adott ki. Ezeket kérésére én illusztráltam. Itt említem meg, hogy 1946-47-ben sokat dolgozott a Gyermekjátékok c. kéziratán. El is készült, -104 játék illusztrációt rajzoltatott velem hozzá. A játékokat verses mondókák és kotta kísérette. Gönczi említette, hogy ezt a munkáját kora ifjuságától kezdve gyűjtögette, -és bizott annak hézagpótló sikerében.

3.

Sajnálatos, hogy ezekben az éveiben már feledékeny volt és ennél fogva nem találta meg ezt a kéziratcsomót sem a lakásán, sem a muzeumban. Kár érte! Rejtély fedi hová lett.

A korabeli néprajzi írókkal, muzeumigazgatókkal állandó szoros kapcsolatot tartott, levelezett velük. Vélemény megalkotásban kérdéses esetekben többször fordult hozzájuk. Ilyen, -a gyűjtésre, a muzeum vezetésére vonatkozó jó minősítésekről, melyeket az említettektől, vagy a Magyar Tudományos Akadémiától kapott, boldog megelégedéssel emlékezett meg és beszélt róla nekem. Ezeket az értékelő jó véleményeket természetesen felhasználta a muzeum érdekében a hatóságoknál. Mert hiába, -igy volt és lesz mindig, -hogy a "felülről" jött véleménynek van hatása. Szüksége volt ezekre a szakvéleményekre, mert a néprajz fontosságáról, értékéről vajmi keveset sejtő megyei urak így vélekedtek: "Ugyan kérem, -mit ér ez a muzeum, -hiszen nincsen benne más, mint szuette pipaszár meg paraszti furkósbót faragvány"! Az igazi érték az aranynál kezdődött és a cicomás kuriozitásoknál. Az ilyen szóbeszédetől, ha szenvedett is, -egy-két kézlegyintéssel tultette magát, -és végezte jólfel-fogott munkáját.

Majd 1946 nyarán, amikor már kezdett az új életfelfogás terjedni, felkeresett lakásomon és elpanaszolta a muzeumban talált dult állapotot, -kérte segítségemet. Erre valóban szüksége volt, mert akkor már 86-ik életévébe érkezett s ereje, türelme fogytán, -nem tudott ujrakezdeni a teljesen felforgatott gyűjteménnyel, a háboru okozta károkkal, a megsokasodott adminisztrációkkal. Vállaltam a reám bizott segítő munkát.

A következő évben, 1947 elején a megye ujjaépítésének lendületéhez tartozott már a muzeum megmentése, -ujrateremtése. Ehhez minden anyagi és fizikai segítséget megadott a megye akkori alispánja.

Micsoda örömteljes napok voltak azok! Egyszerre megmozdult minden: tárgy és akarát, jószándék, -tervezgetés a jövőre. Az ujraszervezés lehetősége, az új kiállítás készítése biztos záloga volt a muzeum fennmaradásának, a további fejlesztés lehetőségének.

Ekkor a már nehezen mozgó, fáradt testü igazgatóm Gönczi Ferenc új erőre kapott attól a boldog tudattól, hogy az ő féltett drága muzeuma mégiscsak megbecsülésre virradt. A muzeum természetesen részt vett a 3 éves terv kiállításon, így belekapcsolódott a megye ujjaépítésének programjába. Elképzelhetetlen annak, aki ilyen még nem csinált; -mit jelentett az ömlesztett állapotban lévő gyűjteményből, -mely nem is volt mind a muzeum épületében- kiválogatni az ép állapotban megmaradt kiállításképes anyagot, -azt rendszerezni és helyére tenni. Persze a kiállításához nem volt sem bu-torzat sem felszerelés, -de gondoskodott a megye vezetősége. Néhai igazgatóm szinte naponta begyalogolt a másfél kilométerre fekvő lakásáról, hogy láthassa mi és hogyan készül és szakszerű utbaigazitásokat adjon a rendezéshez. Felfrissült lélekkel járt-kelt a muzeum helyiségeiben, -ekkor már 10 szobából állott, -és mosolyogva szemlélte a régen összegyűjtött tárgyi emlékeket; mindre volt valami megjegyzése: mire használták, mikor és hol gyűjtötte. Ilyen sétálgató benntartózkodásakor néhányszor észre-vettem, hogy mosolyog; ingatja ősz fejét, nem hisz a szemeinek látva a kiállítás gyors kialakulását. "Tudja édes barátom ez nekem nagy elégtétel! Bizom és megnyugszom abban, hogy a muzeum megma-rad, -jó gazdára talált most. És magára is szükségünk van továbbra is, -maradjon itt, -nem bánja meg."

4. Így hamarosan az ő előterjesztésére megbízatást kaptam a somogy megyei Nemzeti Bizottságtól, majd a megye alispánjától. Jó szíve nyílt meg velem szemben akkor is, amikor a M. Nemzeti Múzeum restaurátori tanfolyamra rendelt fel Budapestre, - saját megtakarított pénzét adta, erre a célra, csak hogy a múzeum ügye előbbre mehessen.

A feléledt múzeum az új kiállítással egyszerre a város és a megye közönségének új érdeklődési központja lett. Nőttön-nőtt a látogatók száma. Vidékről iskolák csoportosan jöttek, - ugyancsak, ha valakinek ügyesbajos dolga akadt a városban, nem kerülte el a múzeumot, hiszen olvashatta a napi sajtóban, hogy megnyílt, - s ez nagy esemény volt.

Ilyenkor Gönczi mindig készségesen, nyájasan elbeszélgetett a nézegető, tanuló látogatókkal és mint gyakorlott néprajzos, vagy történész izes magyarázattal vezette őket végig a terméken. Igen ez is egy jóleső elégtétel volt számára, mert végre szétszthatta azt a gyűjteményt, - annak a tanító szellemét, melyet az ő vezetésével gyűjtöttek egybe az iskolák és somogy megye közönsége.

Halála előtt pár nappal még magához kéretett, - bár szinte napon-ta meglátogattam, mert hiszen a múzeum adminisztrációját aláírásra lakására vittem ~~szárazra~~, - akkor is nyomatékosan, de szeretettel arra kért, hogy ne hagyjam el a múzeumot. És kis gondolkodás után azt mondta: "Jövőre az egész múzeumot reorganizálni fogjuk s abban magának is része lesz. Most már érdemes dolgoznunk, új célokat kitűzni."

Ez volt utolsó beszélgetésünk.

Tudjuk mi múzeumi tagok, alapító tagok, hogy Gönczi Ferenc helytállása nélkül ma nem lehetne ez a már korszerűvé fejlesztett múzeum a miénk, a kaposváriaké, somogyé.

Gönczi Ferenc

